

2. SVJETSKI GOSPODARSKI TRENDOMI DO 1997. GODINE

U želji za dostizanjem održivog gospodarskog rasta mala se ekonomija ne može presudno osloniti na domaću apsorpciju. Rast hrvatskog gospodarstva zato u velikoj mjeri ovisi o obujmu i dinamici izvoza, dok mogućnosti našeg izvoza ovise o konjunkturi u, prije svega, evropskim zemljama s razvijenim tržišnim gospodarstvom, kao i o domaćim mjerama ekonomske politike. Prikladnim mjerama fiskalne, te politike dohodaka valja, između ostalog, utjecati na smanjenje troškova proizvodnje, čime se povećava konkurentnost domaćeg gospodarstva, napose u natjecanju sa zemljama Srednje i Istočne Evrope na zapadnoevropskom tržištu.

Tradicionalno jake vanjskotrgovinske spone naše zemlje sa Zapadnom Evropom, a osobito Njemačkom i Italijom, hrvatskim su osamostaljenjem još više ojačale. Posebno je, u odnosu na 1992. godinu, učvršćena dominirajuća pozicija Njemačke u našem izvozu, što zorno predočava i slijedeća tablica.

Tablica 1.

IZVOZ HRVATSKE PO ZEMLJAMA NAMJENE, 1992-1994

	1992		1993		1994 (I-IX)	
	u mil. \$	udio	u mil. \$	udio	u mil. \$	udio
UKUPNO	4597	100.0	3904	100.0	2923	100.0
RAZVIJENE IND. ZEMLJE	2584	56.2	2412	61.8	1884	64.4
-Zemlje EU	1966	42.8	2087	53.5	1477	50.5
Njemačka	773	16.8	895	22.9	619	21.2
Italija	909	19.8	828	21.2	605	20.7
-Zemlje EFTA	509	11.1	202	5.2	314	10.7
-Ostalo	108	2.3	123	3.2	93	3.2
OSTALE ZEMLJE	2013	43.8	1492	38.2	1039	35.6
-Bivša SFRJ	1470	32.0	966	24.7	655	22.4
-Istočnoevr. zemlje	265	5.8	304	7.8	234	8.0
-Ostalo	278	6.0	222	5.7	150	5.2

Izvor: Državni zavod za statistiku RH.

Iz povezanosti i ovisnosti o međunarodnim gospodarskim tokovima proizlazi potreba da se pri utvrđivanju realnih mogućnosti rasta i razvoja naše zemlje prate i prognoze gospodarskih kretanja u svijetu.

Ovojesenske su prognoze kretanja međunarodne konjunktura, prema rezultatima modela LINK, prilično vedrije od onih proljetnih. Preinake naviše učinjene su ne samo uslijed nastavka višegodišnjeg privrednog zamaha u SAD, Južnoj i Istočnoj Aziji, Kini, te rasta u zemljama Latinske Amerike, već prije svega zato što je u međuvremenu nedvojbeno utvrđeno da je u drugoj polovici 1993. godine prevladana prijelomna točka dola poslovnog ciklusa u Zapadnoj Evropi. Naime, uoči zaokreta u fazi poslovnog ciklusa, prognoze običavaju podcijeniti ekonomsku dinamiku. Osim toga u lipnju je 1994. godine, prema ocjeni japanske centralne banke, i tamošnja privreda nesumljivo krenula putem oporavka. Laganom rastu pridonijela je povoljnija situacija u svjetskom gospodarstvu, stimulativna fiskalna politika, kao i nezapamćeno vruće ljeto, te zbog toga uvelike povećana prodaja proizvoda koji takvu neugodu čine podnošljivijom. Stope rasta japanske privrede koje su prikazane u tablici 5, podržavat će, dakle, poreznim popustima stimulirana osobna potrošnja. Prekomjerno investiranje u predhodnom razdoblju, te zbog aprecijacije jena smanjeni profiti u mnogim izvozno orijentiranim poduzećima, uzrokovali su pad poslovnih investicija u domaću privredu, a njihov se zamjetni oporavak očekuje tek 1996. godine.

Osnovna značajka svjetskog gospodarstva u 1993. godini (pogledati tablicu 2) bila je neujednačenost konjunktura kretanja, kako između zemalja s razvijenim tržišnim gospodarstvom tako i između glavnih svjetskih regija. Dok su zemlje Sjeverne Amerike, Velika Britanija, Irska i Norveška proživljavale konjunktura uzlet, ostatak se Zapadne Evrope nalazio u fazi recesije ili fazi početnog oporavka. Kao protuteža sveukupno nezadovoljavajućem gospodarskom rastu industrijskih zemalja, tranzicijskoj krizi u Istočnoj Evropi i već kronično sporom ekonomskom rastu Afrike, ostvaren je ubrzani gospodarski rast dijela zemalja u razvoju.

Tablica 2.

**ODABRANI POKAZATELJI MEĐUNARODNIH GOSPODARSKIH
KRETANJA PREMA SREDNJOROČNOJ PROGNOZI MODELA LINK**

	1993	1994	1995	1996	1997
I BRUTO DRUŠTVENI PROIZVOD					
	realne stope promjene u odnosu na predhodnu godinu proračun se temelji na dolarskim iznosima				
SVIJET	0.9	2.0	2.8	3.4	3.4
RAZVIJENA TRŽIŠNA GOSPODARSTVA	0.9	2.4	2.8	3.1	3.0
- Evropska unija	-0.6	2.2	2.9	2.9	3.1
- Sjeverna Amerika	2.9	3.5	2.9	3.3	3.0
- Istočna Azija	0.3	1.1	2.7	3.0	2.9
- Ostale zemlje	-0.9	2.3	2.9	3.0	2.6
ZEMLJE U RAZVOJU	5.2	5.2	5.8	6.2	6.1
- Latinska Amerika	3.5	2.7	3.4	4.9	5.2
- Afrika	1.7	2.0	2.7	2.6	2.8
- Juž. i Ist. Azija	5.4	6.5	6.7	6.5	6.8
- Kina	13.4	11.0	9.6	8.6	8.2
- Zapadna Azija	3.0	3.6	6.4	6.8	5.6
TRANZICIJSKE ZEMLJE					
- Sred. i Ist. Evropa	0.7	2.1	3.3	4.0	4.6
- ZND i Balt.zemlje	-13.7	-20.0	-15.3	-5.0	-1.2

Izvor: Materijali priređeni za jesenski sastanak članova projekta LINK, koji je održan od 12. do 16. rujna 1994. godine u Salamanki, Španjolska.

Najdinamičniji je zamah ostvaren u zemljama Južne i Istočne Azije, osobito u Kini, dok su nešto niže stope rasta privrede ostvarene u Latinskoj Americi i Zapadnoj Aziji.

1993. je bila i godina završnih dogovora o stvaranju čvršćih regionalnih gospodarskih veza, koje su rezultirale stupanjem na snagu udruženja NAFTA, te prerastanjem Evropske zajednice u čvršću Evropsku uniju. Nezanemariv utjecaj na buduću veličinu i tokove našeg izvoza imat će i potpisani sporazumi o preferencijalnoj trgovini između Zapadnoevropskih i Višegradskih zemalja. Oni mogu utjecati na skretanje trgovine kod dijela roba koje se kvalitetom ne razlikuju bitno od naših proizvoda, ali zbog preferencijalnog tretmana postaju jeftinije.

U 1994. se godini smanjila neravnomjernost između gospodarskog rasta industrijskih zemalja. U nadolazećim se godinama (1995-97.) predviđa još jača konvergencija stopa rasta bruto društvenog proizvoda ka razini od 3%. Do približavanja stopi rasta doći će zbog slabljenja konjunktura u SAD, a s druge strane pojačavanjem zamaha u Evropi i postepenog oživljavanja u Japanu.

1994, možemo, dakle, smatrati godinom početka zamjetnog oporavka svjetskog gospodarstva. Ovaj je oporavak uslijedio punu godinu kasnije nego što se to prema prognozama modela LINK iz jeseni 1992. očekivalo. Do početka 1997. godine rast će se svjetskog gospodarstva ubrzavati. Predviđenom uzletu pred kraj će srednjoročnog razdoblja više doprinosti rast u Evropskoj uniji, Istočnoj Aziji, Latinskoj Americi, Zapadnoj Aziji i srednjoevropskim tranzicijskom zemljama.

Detaljniju analizu gospodarskih prilika po zemljama započinjemo sa Sjedinjenim Američkim Državama, koje su imale ulogu "konjunkturane lokomotive" rasta u zemljama Evropske unije, našim najznačajnijim vanjskotrgovinskim partnerima.

Ekonomija je SAD-a već tri godine u uzlaznoj fazi poslovnog ciklusa. Rast je bio pokrenut unutarnjim mehanizmima, posebno oživljavanjem onog dijela domaće potražnje koji je vrlo osjetljiv na promjene (u ovom slučaju sniženje) realnih kamatnih stopa - investicijama i potražnjom za trajnim potrošnim dobrima. Treba napomenuti da se gorući problemi budžetskog deficita i zabrinjavajuće velikog javnog duga nisu rješavali odmah. Nastojalo se pričekati zahuktavanje gospodarskog rasta, kako bi se onda bezbolnije mogla početi (početkom 1994.) primjenjivati restriktivna fiskalna politika. Vjerodostojan program konsolidacije budžeta, najavljen još krajem 1992. godine, ubrzo je djelovao, putem očekivanja o budućem smanjenju duga, na pad dugoročnih kamatnih stopa. Značajan element uspjeha ove strategije je spoznaja da čvršća fiskalna politika pomaže monetarnim vlastima utjecati na snižavanje kamatnih stopa, a time i stimuliranje potrošnje koja je osjetljiva na promjene kamata, bez da se ugroze napori za održavanje stabilnosti cijena.

Konjunktorni uzlet u SAD-u, obilježen smanjenjem stope nezaposlenosti nije se odrazio na porast inflacije, dapače, porast je cijena (2-3%) bio niži nego u doba recesije. Ipak, u FED-u je prevladala bojazan od naraslih inflatornih očekivanja, te od veljače 1994. godine počinje postepeno provođenje restriktivne monetarne politike (u nekoliko je koraka povećavana eskontana stopa s razine od 3.25 % u veljači na 4.47% u kolovozu). Povećanje kratkoročnih kamatnih stopa utjecalo je ovaj puta i na povećanje dugoročnih kamatnih stopa kako u domaćem gospodarstvu, tako i preko liberaliziranih tržišta kapitala u drugim zemljama. To će posebno nepovoljno utjecati na zapadnoevropske privrede koje se tek nalaze u početnoj fazi oporavka (imajući u vidu i istovremeno snižavanje stopi inflacije), te na privrede Latinske Amerike jer će povećati teret troškova servisiranja dijela njihovog inozemnog duga. Porast kamatnih stopa u američkoj je privredi već počeo utjecati na ograničavanje investicija u stanogradnju, na smanjenje kupnji trajnih potrošnih dobara, te nekretnina. Zbog toga su i prognozirane stope rasta BDP Sjedinjenih Država u 1995. godini i kasnije nešto niže (pogledati tablicu 5). Ozbiljan pad gospodarske aktivnosti u SAD, unatoč tome što se smatra da je vrh poslovnog ciklusa prijeđen u prvoj polovici 1994. godine, nije na srednjoročnom vidiku jer su poslovne investicije još uvijek na visokoj razini. Uz to se uslijed oporavka međunarodne konjunktura (i neočekivane deprecijacije dolara) očekuju povećane mogućnosti izvoza, napose u zemlje Zapadne Evrope, čiji je oporavak do sada bio uvelike "vučen", u fazi zamaha naraslom, uvoznom potražnjom iz SAD.

Osobito ohrabruje ovogodišnji oporavak u zemljama Evropske unije (čiji udio u međunarodnoj trgovini robama naše zemlje iznosi, u prvih devet mjeseci ove godine, preko 50%), kao i prognoze o daljem povećanju realnih stopa rasta njihovog društvenog proizvoda, koje bi u 1995. godini trebale dostići američke, što se vidi i iz slijedeće tablice.

Tablica 3.

ODABRANI POKAZATELJI GOSPODARSKIH KRETANJA U EVROPSKIM ZEMLJAMA S RAZVIJENIM TRŽIŠNIM GOSPODARSTVOM PREMA SREDNJOROČNIM PROGNOZAMA¹

	BDP				INFLACIJA				NEZAPOSLENOST			
	93	94	95	96	93	94	95	96	93	94	95	96
	godišnje stope promjene								stopa nezaposlenosti			
I ZEMLJE EU¹												
- Belgija*	-2.6	3.8	4.1	2.5	3.0	4.0	3.6	4.0	13.5	12.7	11.7	10.7
- Danska	0.2	3.1	3.2	3.6	1.7	2.0	2.3	2.1	13.4	12.8	11.8	10.6
- Francuska	-1.0	1.7	2.6	2.8	2.1	1.9	2.2	3.0	11.7	12.3	12.4	12.8
- Grčka*	0.2	1.2	1.5	3.1	13.7	10.7	8.3	7.1	9.8	10.3	10.8	10.4
- Irska	3.6	3.9	4.1	4.3	1.6	3.2	3.1	3.0	15.8	15.3	15.1	14.8
- Italija	-0.7	1.6	2.9	2.6	4.7	4.1	4.2	4.4	13.7	14.5	14.3	14.3
- Nizozemska	0.5	1.6	2.7	1.9	2.2	2.3	2.3	2.3	7.6	9.1	9.3	9.2
- Njemačka ²	-1.4	2.3	2.5	3.2	4.7	3.0	2.6	2.8	9.8	10.6	9.7	9.0
- Portugal	-0.9	2.0	2.9	3.5	6.5	6.0	5.5	5.1	6.2	8.2	9.4	9.9
- Španjolska	-1.0	1.2	2.5	2.8	5.1	4.8	4.2	4.1	22.7	24.2	24.1	23.9
- V. Britanija ³	2.0	3.0	2.3	2.3	2.7	2.5	3.5	3.6	2.9	2.6	2.5	2.5
II OSTALE RAZVIJENE ZEMLJE												
- Austrija	-0.3	2.2	2.6	2.6	3.6	3.0	2.7	3.6	6.8	6.7	6.6	6.3
- Finska	-2.0	3.3	4.4	3.6	3.9	1.7	3.2	3.1	17.9	18.5	16.9	15.9
- Norveška*	2.3	4.4	2.5	2.7	1.9	1.4	2.1	2.7	6.0	5.6	5.2	5.1
- Švedska	-2.1	1.8	2.9	3.0	5.8	2.5	3.8	3.4	8.5	8.0	7.5	7.0
- Švicarska	-0.6	2.0	2.4	3.0	3.3	1.1	1.0	2.3	4.8	4.9	4.0	3.2

* LINK prognoze. Za pokazatelj promjena cijena uzet je deflator osobne potrošnje, dok je kod prognoza nacionalnih ekspertnih grupa uzet indeks cijena na malo.

¹ Osim Luksemburga.

² Podaci o gospodarskom rastu odnose se na bruto nacionalni proizvod.

³ Podaci o veličini nezaposlenosti odnose se na broj nezaposlenih u milijunima.

Izvor: Materijali priređeni za jesenski sastanak članova projekta LINK, koji je održan od 12. do 16. rujna 1994. godine u Salamanki, Španjolska; jesenski izvještaji nacionalnih ekspertnih grupa.

¹ U tablici smo nastojali navesti nezavisne prognoze nacionalnih ekspertnih grupa. Kada to zbog kratkoće vremenskog horizonta prognoze nije bilo moguće, koristili smo prognoze dobivene rješavanjem nacionalnih modela u sistemu LINK. Ove se prognoze u većini slučajeva razlikuju tek minimalno.

Za zemlje se Evropske unije tako predviđa ubrzanje gospodarskog rasta s ovogodišnjih 2.2% na 2.9% u 1995. godini. Rast neće biti praćen zabrinjavajućim inflatornim pritiskom, ali neće biti ni dovoljan da pridonese bitnom smanjenju nezaposlenosti. Niske stope inflacije rezultat su kombiniranog utjecaja oslabljene domaće potražnje, umjerenog porasta plaća i zamjetnog porasta produktivnosti. Primijećeno je da zemlje Evropske unije izlaze iz recesije svaki puta s višom razinom stope nezaposlenosti. Ova će makroekonomska nestabilnost ostati jednim od središnjih problema razvijenih evropskih zemalja tijekom cijelog srednjoročnog razdoblja. Sa stopama nezaposlenosti u 1993. godini višim od 15% odskoču Finska, Španjolska i Irska, a zabrinjavajuće blizu su i Italija, Belgija, Danska i Francuska.

U dužem roku treba, naravno, očekivati pozitivne efekte ostvarivanja Evropska unije za rast i blagostanje zemalja članica. U kratkoročne i srednjoročne pak prognoze valja ugraditi i negativne efekte koji proizlaze iz neophodnih procesa prilagodbi. Uz problem nezaposlenosti mnoge zemlje "vuku" iz razdoblja recesije još jedan bitan problem vezan uz državne financije. Preuranjeno provođenje mjera restriktivne fiskalne politike nužno u zemljama koje ne zadovoljavaju kriterije glede veličine budžetskog deficita i javnog duga, može prigušivati gospodarski rast u nizu zemalja - npr. Njemačkoj, Italiji, Belgiji i Danskoj, Španjolskoj. Zbog toga su i prognoze rasta u 1996. godini opreznije. Kriza evropskog monetarnog sustava, koja je otpočela u rujnu 1992. devalvacijom talijanske lire i funte sterlinga, a u kolovozu naredne godine rezultirala labavljenjem dozvoljene margine fluktuacije tečajeva s 2.25% na 15%, dodatna je prijetnja stabilnosti Evropske unije. Napetosti u Evropskom monetarnom sustavu bile su izazvane različitim faktorima - između ostalog bili su to precijenjenost nekih valuta i premala konvergencija u obilježjima gospodarskog razvoja. Krizi se uspio othrvati jedino nizozemski gulden, te valute srednjoevropske grupe razvijenih zemalja - njemačka marka, švicarski franak i austrijski šiling. Devalvacija je utjecala na kratkoročno pogoršanje konkurentskog položaja zemalja s čvstom valutom.

Nakon analize općih konjunkturnih trendova u Zapadnoj Evropi, dajemo i detaljniji prikaz stanja i prognozu budućih gospodarskih kretanja u Njemačkoj i Italiji, našim uz Sloveniju najznačajnijim vanjskotrgovinskim partnerima.

Da je recesija prebrođena i u njemačkom gospodarstvu potvrđuju izvještaji o realnom rastu bruto domaćeg proizvoda u drugom tromjesečju 1994. koji je iznosio 2.3% (1.5% u zapadnom i 8.5% u istočnom dijelu). Dakle, napreduje i restrukturiranje istočnonjemačke ekonomije. Umjereni konjunktorni zamah u velikoj se mjeri temelji na rastu izvoza, ali i oživljavanju privatnih investicija. Investicije rastu ne samo zbog povećanih narudžbi, već i zbog nastojanja poduzetnika da u očekivanju porasta kamatnih stopa ubrzaju realizaciju investicijskih projekata, pri još uvijek povijesno niskoj razini dugoročnih kamatnih stopa. Vrlo nepovoljnom analitičari smatraju stagnaciju ostalih komponenti domaće potražnje. Plan fiskalne konsolidacije utjecat će slijedeće godine, zbog povećanja poreza i izdataka za osiguranje, na smanjenje raspoloživog dohotka kućanstava, a uz malo manju stopu štednje na stagnaciju osobne potrošnje. Na strani državnih rashoda planira se zamrzavanje državnih izdataka ili čak smanjenje (obrana). Sve to trebalo bi dovesti do smanjenja budžetskog deficita, ali ne i javnog duga, na otplatu kojeg će 1998. godine otpadati petina državnih rashoda. 1995. godine iznosu javnog duga bit će pribrojene i obveze privatizacijske agencije Treuhand, koja prestaje djelovati. Budući da će se rast i dalje oslanjati na izvoz i investicije, a imajući u vidu nepredviđenu deprecijaciju dolara u odnosu na marku, te neizvjesnost daljih poteza njemačke Bundesbanke glede kretanja kratkoročnih kamatnih stopa, jasno je da su prognoze rasta njemačkog gospodarstva u ovom srednjoročju vrlo umjerene i oprezne. Dalje smanjenje kamatnih stopa upitno je zbog nezadovoljavajućeg kretanja ponude novca (mjerene monetarnim agregatom M3), koja je prerasla zacrtane okvirne veličine, dovodeći u pitanje stabilnost cijena.

Uz javni dug i visoka će stopa nezaposlenosti ostati središnjim problemom, unatoč oporavku njemačkog gospodarstva.

Nacionalni eksperti prognoziraju i umjereni srednjoročni rast talijanskog gospodarstva. Prognoze uzimaju u obzir s jedne strane povoljna gospodarska kretanja s početka 1994. godine - rast izvoza, zaustavljanje pada osobne potrošnje, oporavak investicija, povećanje industrijske proizvodnje i prodaje automobila. Čak je i inflacija na najnižoj razini u posljednjih 25 godina. Smatra se da je s druge strane, nedefiniranost gospodarske politike glede hvatanja u koštac s problemom izuzetno velike nezaposlenosti i javnog duga izvor neizvjesnosti koji koči brži gospodarski rast.

U grupi ostalih razvijenih evropskih zemalja (donedavno su to bile članice EFTA, a odskora je dio njih postao članovima Evropske unije) najdulja je i najdublja recesija bila u Švedskoj (strukturni problemi) i Finskoj (problemi vezani uz ekonomske odnose s Istočnom Evropom). U Austriji, zemlji koja je naš prirodni partner i gdje postoje velike realne mogućnosti intenziviranja razmjene, recesija je naprotiv bila relativno blaga i kratkog vijeka. Najjače poticaje oporavak dobiva od povećanja međunarodne razmjene, odnosno neto izvoza, ali i od porasta potražnje u domaćoj privredi. Tu se osjećaju pozitivni efekti porezne reforme, živa je stambena izgradnja, a predstojeći pristup Evropskoj uniji, utjecao je na optimistična očekivanja poduzetnika, koja se odražavaju u porastu investicijske potražnje.

U promatranom se srednjoročnom razdoblju očekuje kontinuirani privredni oporavak u Višegradskim zemljama (Poljskoj, Češkoj, Slovačkoj i Mađarskoj), dok će se u tranzicijskim zemljama Istočne Evrope nastaviti duboka recesija, uz mogućnost oporavka u Rumunjskoj i Bugarskoj tijekom 1995. Oporavak u Višegradskim zemljama, nama bliskim geografski i tradicijom, valjalo bi iskoristiti za obnavljanje, sada na tržišnim osnovama, nekad življe robne razmjene. Uz to ove zemlje već postaju za turizam sve zanimljivija emitivna tržišta.

U tablici 4 dajemo prognoze kretanja osnovnih makroekonomskih veličina u tranzicijskim zemljama.

Tablica 4.

**ODABRANI POKAZATELJI GOSPODARSKIH KRETANJA U
TRANZICIJSKIM ZEMLJAMA PREMA SREDNJOROČNIM PROGNOZAMA**

	BDP				INFLACIJA				NEZAPOSLENOST			
	93	94	95	96	93	94	95	96	93	94	95	96
	godišnje stope promjene								stopa nezaposlenosti			
BUGARSKA	-2.5	-1.2	0.6	1.3	55.7	85.0	60.0	40.0	-	-	-	-
ČEŠKA*	-0.3	2.3	3.3	5.0	19.1	8.9	7.7	5.6	3.5	4.9	5.0	4.8
MAĐARSKA	-2.4	5.0	3.8	3.7	22.2	24.7	31.2	31.7	-	-	-	-
POLJSKA	4.2	4.4	4.5	4.6	36.6	28.1	18.7	13.8	13.3	16.2	16.4	16.1
RUMUNJSKA	-0.3	-0.3	4.7	5.4	256	109	66.1	40.0	-	-	-	-
SLOVAČKA*	-4.1	1.2	3.2	4.3	23.0	12.0	9.9	9.0	14.9	15.0	13.5	12.0
ZND I*	-13.7	-20	-15.3	-5.0	986	295	103	76.7	-	-	-	-
BALT. REP.												

* LINK prognoze

Izvor: vidi tablicu 3.

Predviđeni je rast u Višegradskim zemljama posljedica isprepletenih uzroka - radikalnih reformskih programa (Poljska, Češka), relativno povoljnijih startnih uvjeta (Češka, Mađarska, Slovačka), potpisanih dogovora o preferencijalnoj trgovini sa zemljama Evropske unije i EFTA, te većeg dotoka stranih direktnih investicija.

Početak zaokreta u srednjoevropskim se tranzicijskim zemljama zbio u Poljskoj (rast bruto domaćeg proizvoda od 2.6% već 1992. godine), gdje je bila provedena tzv. šok terapija istodobnom i sveobuhvatnom primjenom mjera liberalizacije i uspostavljanja makroekonomske ravnoteže. Do kraja razdoblja prognozirane će stope rasta oscilirati oko razine 4.5%. Dostizanje viših stopi rasta zahtijevalo bi primjenu ekspanzivnijih mjera ekonomske politike neprimjerenih predviđenom sniženju inflacije na 9% do kraja desetljeća. Izvori rasta finalne potražnje proživljavaju značajne strukturne promjene - od osobne potrošnje prema investicijama i neto izvozu. Odlučujući utjecaj na dostizanje održivog rasta imat će rast bruto investicija od 8% u

dostizanje održivog rasta imat će rast bruto investicija od 8% u 1995. i po 9% u narednim godinama. Više stope gospodarskog rasta neće imati značajnijeg utjecaja na smanjenje visoke stope nezaposlenosti u srednjem roku.

Prvi puta od početka provođenja reformi pozitivne se stope rasta očekuju ove godine i u Češkoj, Slovačkoj i Mađarskoj.

Raspad zajedničke države Češka je očekivano lakše prebrodila, mada i Slovačka ostvaruje u danim okolnostima iznenađujuće pozitivne rezultate, tako da se u 1994. godini očekivao rast društvenog proizvoda od 1.2%.

Gospodarski oporavak u Češkoj nastupio bi još i ranije, da u ljeto 1993. nije došlo do devalvacije slovačke krune, čiji se negativni utjecaj na rast BDP procjenjuje na iznos od 1.5%. Izvoz je temeljna rastuća komponenta agregatne potražnje. Procjenjuje se da će i osobna potrošnja moći rasti brže od BDP, kao posljedica bržeg rasta realnih plaća (koje su do sada bile na relativno niskoj razini) od rasta produktivnosti. Investicije u osnovna sredstva nakon pada u 1993. godini rasti će ubrzano po godišnjim stopama od 5-9%. Presudan utjecaj na njihov porast imala je napredujuća privatizacija (udio nedržavnog sektora u u BDP povećavao se od 12% u 1990, na 44% u 1993. i 60% u 1994. godini), restrukturiranje (smanjenje udjela industrije i građevinarstva u strukturi BDP od 54% u 1990. na 44% u 1993, uz istovremeni porast udjela usluga s 37% na 50%) i dotok stranog kapitala. Niska stopa nezaposlenosti, inflacije, uravnoteženi budžet, rastuće devizne rezerve i malo inozemno zaduženje dodatni su čimbenici povoljnog okvira srednjoročnog rasta u Češkoj. Visoka razina inflacije u 1993. godini prolaznog je karaktera i predstavlja odraz uvođenja novog sustava oporezivanja (uključivši i VAT), te deregulacije na području administrativno kontroliranih cijena. Češka je postigla u odnosu na druge zemlje visok stupanj makroekonomske stabilnosti, što je pridonijelo stvaranju povoljnijih uvjeta budućeg gospodarskog razvoja.

Okvirni uvjeti rasta u Slovačkoj nepovoljniji su zbog velikog budžetskog deficita i visoke stope nezaposlenosti.

Unatoč problemima dvostrukog deficita - vanjskotrgovinskog i budžetskog, smatra se da je mađarska privreda dovoljno ojačala i da će se bez većih smetnji nastaviti rast zabilježen u prvoj polovici ove godine. I ovdje on neće bitno utjecati na smanjenje nezaposlenosti koja je na razini od oko 13%. Izvor je velikog porasta cijena ovdje isti kao i u Češkoj. Zbog toga je došlo do značajnog raskoraka između kretanja cijena na malo i cijena proizvođača u industriji, koje su u Mađarskoj 1993. godine povećane za samo približno 11%, dok su istovremeno cijene na malo povećane čak 22%.

Pregled konjunktturnih trendova u Evropi završavamo sa Slovenijom, zemljom koja je pri vrhu grupe zemalja naših najznačajnijih trgovinskih partnera. Budući da zemlja još nema zaseban model u sustavu LINK, ne raspolažemo prognozama srednjoročnog rasta slovenskog gospodarstva. Kratkoročne prognoze nacionalnih eksperata ukazuju da je u 1993. prebrođeno dno tranzicijske krize i ostvaren blagi rast, koji će se pojačati u 1994. godini (+4%). Rast inozemne potražnje, posebno iz Njemačke - tradicionalno važnog vanjskotrgovinskog partnera, ali i rast domaće potražnje izvori su oporavka privrede. Inflacija se stabilizirala na razini od 20% i moći se biti smanjena tek kada se definira učinkovitija politika dohodaka, te fiskalna politika.

Svim je tranzicijskim zemljama zajednička nemogućnost održavanja prognoziranog srednjoročnog i dugoročnog rasta bez značajnog povećanja raspoloživih sredstava za investicije. Ona su ograničena niskom razinom štednje, te zbog toga nedovoljnim domaćim izvorima financiranja. Ovi oskudni izvori financiranja, teško su dostupni privatnim poduzetnicima jer se primarno koriste za pokrivanje budžetskog deficita (u koji su uključeni gubici neprivatiziranih poduzeća). Izgledi su optimističniji u zemljama s manjom budžetskom neravnotežom, te uznapređovalim strukturnim reformama, koje zato postaju atraktivnije za direktna investicijska ulaganja.

Pregled srednjoročnih konjunktturnih kretanja završavamo s dvijema grupama zemalja koje u našoj vanjskotrgovinskoj

razmjene imaju mali udio, ali zbog svog vrlo dinamičnog razvoja predstavljaju područja velikih mogućnosti intenziviranja razmjene - zemljama Jugoistočne Azije i Kinom, te zemljama Latinske Amerike (pogledati tablicu 5).

Tablica 5.

**POKAZATELJI GOSPODARSKIH KRETANJA U ODABRANIM
IZVANEVROPSKIM ZEMLJAMA I REGIJAMA PREMA
SREDNJOROČNOJ PROGNOZI**

	BDP				INFLACIJA				NEZAPOSLENOST			
	93	94	95	96	93	94	95	96	93	94	95	96
	godišnje stope promjene								stopa nezaposlenosti			
I RAZVIJENA TRŽIŠNA GOSPODARSTVA												
- Australija	3.5	4.6	4.0	3.4	1.8	2.0	2.5	3.5	10.9	9.7	8.7	8.4
- Japan	0.0	0.7	2.2	2.6	0.9	0.8	0.7	1.1	2.5	2.95	2.96	2.94
- Kanada*	2.3	2.6	5.3	5.2	-0.9	1.9	0.7	0.5	11.2	11.0	10.3	9.2
- SAD	3.1	3.6	2.8	2.7	3.0	2.7	3.3	3.5	6.8	6.2	6.0	5.9
II ZEMLJE U RAZVOJU												
NOVOINDUSTRIJALIZIRANE ZEMLJE U AZIJI												
- Hong-Kong*	5.9	5.6	5.1	4.9	5.9	7.5	7.1	7.0	-	-	-	-
- J. Korea*	5.6	8.0	7.6	7.0	4.8	6.1	6.5	6.2	2.9	2.7	2.4	2.5
- Singapur	9.9	8.4	7.6	7.6	2.4	4.0	3.7	2.8	-	-	-	-
- Tajvan	6.2	6.3	6.7	6.8	2.9	4.1	2.6	3.3	-	-	-	-
ASEAN												
- Filipini	2.4	4.5	6.5	7.5	7.6	10.0	6.5	5.0	-	-	-	-
- Malezija*	8.6	8.3	8.2	8.0	3.6	4.0	3.8	3.6	-	-	-	-
- Indonezija	6.5	6.9	6.9	7.1	-	8.4	7.9	7.8	-	-	-	-
- Tajland*	7.9	8.3	8.3	8.2	3.3	4.3	4.2	4.2	-	-	-	-
KINA	13.4	11.3	9.5	8.7	13.2	20.2	11.2	9.0	-	-	-	-
LATINSKA AMERIKA												
- Argentina*	6.0	4.6	4.4	4.3	-	-	-	-	-	-	-	-
- Brazil	5.1	3.9	3.5	6.3	-	-	-	-	-	-	-	-
- Čile	6.0	4.0	5.5	6.1	13	12	10	9.5	4.7	5.6	5.3	5.1

* LINK prognoze. Za pokazatelj promjene cijena uzet je deflator osobne potrošnje, dok je kod prognoza nacionalnih ekspertnih grupa uzet indeks cijena na malo.

Izvor: vidi tablicu 3.

Zemlje su Latinske Amerike dio svjetskog gospodarstva koji je zbog recesije u razvijenim industrijskim zemljama i pada kamatnih stopa ostvario značajan probitak. S jedne su strane smanjeni troškovi plaćanja kamata na velik inozemni dug, a s druge je strane u traganju za većim prinosima povećan dotok inozemnog kapitala.

Pozitivni učinci gospodarske reforme u Argentini početkom devedesetih nastavljaju se daljom, nešto blažom ekonomskom ekspanzijom uz stabilne cijene (jednoznamenkasti godišnji porast cijena). Osnovni je problem veliki trgovački deficit. Porast kamata na međunarodnim će tržištima kapitala u nastupajućem srednjoročnom razdoblju pogoršati stanje u platnoj bilanci i smanjiti dostupnost stranih sredstava plaćanja. Početkom 1995. godine počinje djelovati MERCOSUR, zajedničko tržište Argentine, Brazila, Paragvaja i Urugvaja, bez carinskih prepreka i sa zajedničkom carinskom tarifom prema trećim zemljama. Očekuje se da će izvoz na golemo brazilsko tržište i uz to vezane investicije, postati glavnim izvorom rasta, nastavi li se prošlogodišnji oporavak u Brazilu (rast BDP od 5.1%) i uspije li započeta stabilizacija cijena. Poučno je na primjeru Argentine zamijetiti da kada zemlja nakon razdoblja hiperinflacije dosegne određeni stupanj domaće stabilnosti, od presudnog značaja za njen budući razvoj postaju zbivanja na međunarodnoj gospodarskoj sceni.

Azija, napose njen jugoistočni dio regija je s najdinamičnijim rastom u svjetskom gospodarstvu. Orijentacija na izvoz kvalitetnih, cjenovno konkurentnih proizvoda, te jačanje intraregionalne trgovine i intraregionalnih investicijskih tokova doprinijeli su otpornosti ove regije na svjetsku gospodarsku recesiju. U strukturi ukupnog izvoza azijskih zemalja u razvoju udio je međusobne trgovine povećan s 25% (prosjeak 1985-88.) na 33% (prosjeak 1990-92.). Živu investicijsku aktivnost omogućava i velik dotok stranih direktnih investicija iz Japana i općenito privatnih investicija iz razvijenih industrijskih zemalja, ali i međusobni investicijski tokovi, potaknuti prije svega seljenjem proizvodnih kapaciteta u zemlje s nižim troškovima rada. Dotok

investicija omogućava ovim zemljama neprekidnu modernizaciju i širenje kapaciteta, te poboljšanje kvalitete proizvoda, što uz cjenovnu konkurentnost povećava udio ovih zemalja u ukupnom uvozu razvijenih industrijskih regija.

Stope rasta gospodarstva Kine zaista su impresivne. U posljednjih 11 godina, 7 je puta ostvaren godišnji rast BDP viši od 10%. Rast je praćen ogromnim investicijskim ulaganjima, te visokim udjelom investicija u BDP. U spomenutom jedanaestogodišnjem razdoblju ovaj je udio uvijek bio viši od 25%, a 1993. godine čak 37.7%. U predstojećem se srednjoročnom razdoblju predviđaju niže (u usporedbi sa svjetskim prosjekom ipak još vrlo visoke) stope rasta. Planirano usporavanje rasta rezultat je trenutačne "pregrijanosti" ekonomije - u razdoblju do proizvodnog aktiviranja investicijskih projekata javlja se jaz između ponude i potražnje kojeg pojačavaju uska grla na području transporta i energije. Spomenuti je jaz rezultirao opasnim inflatornim pritiscima, te je iz toga proizašla potreba makroekonomske stabilizacije u 1994. godini. Visoki rast praćen je i ubrzanim rastom međunarodne razmjene. Impresivnost stopa rasta kineskog uvoza i izvoza (npr. 26.7% odnosno 14.3% u 1994. godini) pojačava činjenica da njihova ukupna dolarska vrijednost premašuje dvije stotine milijardi.

Oporavak i konjunktorni uzlet u svjetskom gospodarstvu, utjecat će na oživljavanje svjetske trgovine, te biti poticajan srednjoročni okvir rasta hrvatskog gospodarstva.

Pregled srednjoročnih trendova u međunarodnoj trgovini robama po glavnim regijama i zemljama dajemo u slijedećoj tablici.

Tablica 6.

**KRETANJE MEĐUNARODNE TRGOVINE ROBAMA PREMA
SREDNJOROČNOJ PROGNOZI MODELA LINK**

	IZVOZ					UVOZ				
	93	94	95	96	97	93	94	95	96	97
godišnje stope promjene proračun se temelji na vrijednostima u tekućim dolarima										
SVIJET	-0.6	8.0	8.3	8.6	8.8	-0.6	8.0	8.3	8.6	8.8
RAZVIJENA TRŽIŠNA GOSPODARSTVA	-3.2	6.7	7.2	7.3	7.4	-5.1	7.6	7.8	8.1	8.0
- Evropska unija	-8.0	6.9	6.5	6.8	7.1	-13.3	6.3	7.4	8.0	8.1
Njemačka	-14.1	7.3	6.6	7.5	7.9	-19.2	7.2	8.8	9.7	10.1
Italija	-5.3	7.5	7.0	6.1	5.9	-22.4	4.7	11.5	10.1	8.5
- Sjeverna Amerika	4.1	5.0	9.0	10.6	9.9	8.8	9.8	7.7	7.8	7.7
SAD	2.7	5.5	8.2	10.6	10.3	9.0	11.3	7.6	7.6	7.7
- Razvijene zemlje										
Istočne Azije	5.5	7.2	6.5	4.9	5.0	5.2	8.3	9.8	9.5	8.4
Japan	6.4	7.5	5.2	3.4	4.6	5.3	7.8	9.3	8.6	8.9
ZEMLJE U RAZVOJU	6.6	11.2	11.2	11.7	11.7	10.0	11.0	11.0	11.5	11.5
- Latinska Amerika	4.5	7.7	10.8	10.4	11.2	6.1	6.3	9.1	10.4	11.2
- J. i I. Azija	12.2	14.1	13.1	12.8	12.4	10.5	14.2	13.1	12.5	12.4
- Kina	7.8	25.0	11.9	13.7	13.8	28.8	15.4	14.5	12.7	13.3
TRANZICIJSKE ZEMLJE										
- Sr. i I. Evropa	-0.2	7.3	8.2	9.2	9.9	8.2	3.0	6.8	7.8	7.9
- ZND i Balt. zemlje	-0.5	8.1	1.0	2.9	5.4	-21.4	11.1	9.1	8.6	9.6

Izvor: vidi tablicu 2.

Nakon pada obujma trgovine robama za 0.6% u 1993. godini, u 1994. se predviđala prosječna stopa rasta svjetske trgovine od visokih 8%, te još veći rast u narednim godinama.

Dodatna povoljna okolnost, koja će utjecati na porast međunarodne razmjene od sredine 1995. godine je postupno oživotvorenje zaključaka uspješno okončane Urugvajске runde pregovora zemalja članica GATT-a. Očekuje se da će multilateralno smanjenje zapreka međunarodnoj razmjeni u suglasju sa zaključcima Urugvajске runde, spriječiti tendenciju skretanja trgovine svojstvenu regionalnim sporazumima o

slobodnoj trgovini. Regionalni sporazumi, naime, odvrćaju potrošače od efikasnijih dobavljača izvan regije, te time ogranićavaju konkurenciju i uzrokuju globani gubitak blagostanja. Napredak u liberalizaciji trgovine to je veći jer su odredbe sporazuma proširene s industrijskih roba i na trgovinu poljoprivrednim proizvodima, odjećom, te tkaninama.

Visok predviđeni rast uvoza zemalja Evropske unije, napose naših najznačajnijih trgovaćkih partnera - Njemaćke i Italije obećava proširenje mogućnosti plasmana hrvatskog izvoza u te zemlje. Natprojećni pak rast uvozne potražnje u najdinamićnijem dijelu zemalja u razvoju - Jugoistoćnoj Aziji, Kini, te Latinskoj Americi ukazuje na perspektivna nova područja mogućeg intenziviranja naše međunarodne razmjene.